

**OCTAVIAN PALER, AVENTURI SOLITARE - CONTRAJURNAL LA MARE
[SOLITARY ADVENTURES – SEASIDE COUNTER-DIARY]. FROM THE SELF
TO THE WORLD**

Lucia-Luminița Ciucă

PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Octavian Paler is an important name in the field of autobiographic prose, to whom the autobiographic fills up with the attributes of the mythological turned into "personal utopia", especially when the revelation of the self is triggered by a journey which allows an unmediated encounter with a fundamental civilisation.

The volume Aventuri solitare [Solitary Adventures] consists of three distinct stages of the diary discourse, in three separate books, three travel diaries: Jurnal la mare [Seaside Diary], Contrajurnal la mare [Seaside Counter-diary] and Jurnal american [American Diary]. While he claims to be an anti-traveller, Paler actually proves to be a tenacious traveller who seems to have overcome the shock of crossing the boundaries between civilisations, confronting the inner, bookish scenery with the newly discovered territory. Although apparently unrepresentative for the writer's style, displaying notes from an official cruise, in winter, Contrajurnal la mare [Seaside Counter-diary] presents his reencounter with Greece and its mythology. In search of the inner Greece, he takes the road from his motherland to the ancient world, an experience analysed from the perspective of the one who needs to travel in order to find his own identity. The water is the element which filters the reality in the author's consciousness.

Keywords: travel diary, stereotype, identity, Europe, Greece

I. Repere teoretice

Conceptul de identitate, se știe, este unul greu de definit datorită multidisciplinarității abordării sale și din cauza raporturilor dialectice care stau la baza relațiilor conceptuale cu care poate fi asociat.

Indiferent de abordare, o constantă se impune: „caracterul «paradoxal» al identității. De la afirmația lui Heraclit, conform căruia nu te poți scălda de două ori în același râu, la aforismul lui Rimbaud: «Eu este un altul», formulele care subliniază faptul că identitatea se construiește prin confruntarea dintre același și altul, dintre similitudine și alteritate, sunt nenumărate” (Ferréol 2005: 328).

Fiind un proces în continuă desfășurare și un raport mereu dinamic între polul *idem*, caracterizat prin muabilitate în timp, și polul *ipse*, care ne deschide spre schimbare, spre diferit – conform terminologiei propuse de Paul Ricoeur în studiul *Soi-même comme un autre*, ipostazele pluriidentitare ale sinelui se află în strânsă legătură cu alteritatea, deoarece în afirmarea eului este nevoie de o raportare constantă la celălalt. „Această structurare prin alteritate se află, desigur, în centrul interacțiunii verbale, acolo unde eu îl instituie pe tu și reciproc: atunci când spun tu, înțeleg că tu ești capabil să te desemnezi pe tine însuși drept eu” – (traducerea noastră) (Ricoeur, 1993: 92). Aceeași idee este subliniată și de Emile Benveniste, pentru care „instalarea subiectivității în limbaj este cea care creează categoria persoanei” (apud Ferréol, 2005: 328). Reciprocitatea din cadrul relației nu este decât una dintre formele necesare luării în considerare a alterității în construirea identității persoanei; mai general, putem spune că alteritatea este în același timp condiție și instrument al dinamicii identitare.

Raportul dialectic dintre același și celălalt interferează cu raportul similar între individul „singular” și colectivitate. Pe de o parte, identitatea se bazează pe o afirmare a eului, pe o individualitate care-l face pe fiecare om „unic”, diferit de ceilalți (Ciucă, 2015: 628). Complexitatea comunicării interculturale, în care individul comunică și se comunică, este dată și de aceea că individul pleacă de la premiza că felul lui de a gândi și a se exprima este cel firesc, deoarece le-a dobândit prin naștere și educație, desprinderea de familiar fiind cea mai dificilă. Omul are tendința să se înflăcăreze pentru credințele sale politice, religioase, culturale, pentru practicile sale morale cu totul altfel decât pentru lucrurile din lumea fizică; prin urmare, acest caracter pasional se comunică și modului în care îl concepem și îl explicăm pe celălalt.

Astfel, în strânsă legătura cu identitatea, dar în relație de antonimie, este termenul „alteritate”, care pare a desemna o calitate sau o esență a „celuilalt”, ce desemnează lucruri foarte diferite: pe omul celălalt, pe aproapele nostru, pe Celălalt. În filozofie și antropologie însă, „alteritatea” este utilizată mai mult pentru a desemna un sentiment, o influență, un regim: există ceilalți, care sunt diferiți; sunt eu oare semenul lor? (Baudrillard, 2002: 5) Însă, pentru a intra în relație cu celălalt, este nevoie de o deplasare în timp și spațiu, iar cea mai bună metodă este călătoria. În acest sens, având în vedere mai multe criterii, criticul Tzvetan Todorov face, în studiul său *Noi și ceilalți*, o clasificare a călătoriilor, începând cu secolul al XIX-lea, identificând *călătorul asimilator*, *profitor*, *turistul*, *călătoria impersonală*, *asimilatul*, *exotul*, *alegoristul*, *dezabuzatul* și *călătorul filosof*. (Todorov, 1995: 45)

Având în vedere clasificarea făcută de Todorov, Octavian Paler ar putea fi încadrat între călătorul de tip alegorist și călătorul-filozof, adică între călătorul care „ia străinul ca metaforă critică, el călătorește «metaforic». Nu se află niciodată cu totul în țară străină, ci rămâne în raport cu propria sa cultură, dar într-un raport critic. Altfel spus, cealaltă țară îi servește de alegorie, de figură, pentru a emite o judecată, pentru a lua o distanță față de propria sa teritorialitate. Este, așadar, într-o anumite măsură, un călător inteligent, dar care nu se descentrează cu adevărat. El rămâne centrat pe propria sa cultură, nu-și pierde rădăcinile, nu se exilează nici măcar mintal, ci scoate din asta o mare complexitate” și o categorie oarecum ideală, un ideal-tip, un universalist, prin destinație; „ceea ce-l interesează este diferența în universalitate, în principiu el nu este etnocentric. Scopul său este verificarea varietății, a diferențierii infinite a valorilor, a culturilor și tentativa de conciliere într-o viziune universală a lucrurilor.” (Todorov, 1995: 45)

II.

Fire meditativă și automeditativă, Octavian Paler este un nume de referință în proza autobiografică, deoarece pentru el autobiograficul se încarcă de atributele mitologicului transformat în „utopie personală”, mai ales când revelarea propriului sine este prilejuită de o călătorie reală sau virtuală ce-i permite întâlnirea nemediată cu o civilizație fundamentală. Și cum exercițiul consemnării trăirii imediate și nemediate face parte din natura acestui spirit cultural complex, jurnalele de călătorie ale lui Paler oferă o radiografiere a culturilor și civilizațiilor prin care trece dar și a propriului „eu” în permanent conflict cu sine însuși, dovedind, după cum considera și Marin Sorescu, „o reală capacitate de a teoretiza, de a depista problemele, de a le despica.” (Sorescu, 1985: 24) Adriana Lătărețu reafirmă aceeași idee în notațiile sale: „Întreaga operă a lui Octavian Paler poate fi considerată un jurnal perpetuu care dă la iveală cititorului personalitatea scriitorului animat de dorința de a se cunoaște pe sine în profunzime.” (Lătărețu, 2008)

Volumul *Aventuri solitare* cuprinde trei trepte ale discursului diaristic, fiind alcătuit din trei cărți autonome, trei jurnale de călătorie: *Jurnal la mare*, *Contrajurnal la mare* și *Jurnal american*. *Contrajurnal la mare* prezintă o croazieră internațională a scriitorilor pe Marea Neagră și Marea Egee și deschide contemplația solitară spre „aventura” unei călătorii nu lipsite de pitoresc și învățăminte. Deși jurnalul pare a fi unul atipic pentru scrierile lui Paler, consemnarea fiind una frustă, încărcată mai mult de obiectivitate, totuși, reușește să dezvăluie natura duală și inadaptată a celui care consemnează și care face călătoria în căutarea „Greciei”

lăuntrice, parcurgând drumul dinspre țara natală înspre lumea antică, experiență analizată din prisma celui care are nevoie de călătorie pentru regăsirea identității proprii.

Deși cunoștea mare de la mal, vara, își dorește să o vadă și iarna, din mijlocul ei. Plecarea se face cu dificultate, după foarte multe ezitări, Paler dovedindu-se încă o dată un nehotărât - „Încă odată, mă conving că hotărârile mele sunt, de fapt, ezitări eșuate.” (Paler, 2008: 82) Nici vremea nu este prielnică pentru o astfel de încercare - „E frig, urât, suflă un vânt rău. Condiții deloc atrăgătoare pentru prima mea călătorie cu vaporul!” (Paler, 2008: 82) Își justifică plecarea cu modestie, explicând și itinerariul - „E o croazieră, gratuită, la care participă câteva sute de scriitori europeni. Vom zbura până la Atena. Luni (azi e duminică, ora 16,30, în aeroport) ne vom duce la Pireu unde ne vom îmbarca. Vaporul va porni prin Marea Egee, Marea Marmara, Bosfor, intrând în Marea Neagră și vom naviga până la Odesa. De-acolo ne vom întoarce, făcând escale la Constanța, Varna, Istanbul, Izmir, Salonic și Pireu. Apoi, cu autobuzele, ne vom duce la Delfi.” (Paler, 2006: 82) Această experiență este una nouă și autentică, una de inițiere și de reafirmare a propriului sine și de reconfirmare a experienței marine trecute - „În plus, poate că merită să verific ce înseamnă «marea» pentru mine nu numai vara, pe plajă, ci și în prag de iarnă, în larg. Desigur, sunt conștient că risc să ruinez tot ce reprezintă mitologia mării pentru mine.” (Paler, 2006: 82)

Plecarea debutează cu un incident neplăcut, numele de pe bilet nu se potrivește cu cel de pe pașaport, fiind inversat cu cel al lui Gabriel Dimisianu. Ajuns la Atena, scriitorii fac o scurtă plimbare cu autocarul până să se îmbarce pe vapor, fiind permanent informați despre ceea ce văd de către un ghid. Acesta le explică chiar și elemente de natură demografică, aceea că „aproape un sfert din populația Greciei locuiește la Atena, la Pireu și în împrejurimi.” (Paler, 2006: 83) Atipic pentru Paler, atenția îi este atrasă de alea comercială ademenitoare, despre care face două remarci: că prezentul păstrează calitatea de „popor estet” a grecilor antici și că, „Înainte de război, Grecia era mai înapoiată decât România.” (Paler, 2006: 84) Această remarcă îi prilejuiește o comparație cu România perioadei comuniste - „Gabriel D. îmi spune că rudele lui trimiteau, atunci, «pachete» la Atena, cam așa cum ni se trimiteau nouă, în timpul regimului comunist, din Vest.” (Paler, 2006: 84). Cu toate că sunt într-un *leagăn al civilizației*, problemele cotidiene, legate de lipsa banilor necesari pentru a se deplasa la restaurantul care le oferă *spaghetti* gratis, și absența autobuzelor care ar trebui să-i ducă acolo îi fac să exclame „Suntem în Balcani”, și să nu-și părăsească tabieturile de acasă: „Într-un pasaj, cu lume multă care stă la mese și bea bere, ne hotărâm să cheltuim câte doi dolari pentru o halbă. Dar, firește,

noi avem problemele noastre, obsesiile noastre, așa că destul de repede discuția ne demonstrează că am rămas «bucureșteni».” (Paler, 2006: 84)

Îmbarcarea se face pe un vas cu nume ce pare predestinat, „Lumea Renașterii”, sugerând, chiar dacă ei sunt scriitori din toate țările - ca într-un Turn Babel, parcă printr-un regim al coincidențelor, o nouă descoperire a eului care scrie. Deși i-ar fi plăcut să călătorească într-o cabină din care să poată vedea marea, i se oferă o cabină în „burta vasului”, devenind astfel un Iona în „burta peștelui”, obligat fiind să „audă” marea, nu să o „vadă”. Nivelul este numit după „Nereus”, zeul Mării Mediterane din mitologia greacă, care avea darul de a prezice viitorul, dar doar dacă era prins după ce se transforma. De altfel, toate nivelurile vaporului erau denumite mitologic: „Poseidon”, „Apolo”, „Venus”, „Hera”: „Ne învârtim într-un mic Olimp plutitor, cu muzică simfonică transmisă la difuzoare, în toate cabinele, și cu chelneri moderni în locul lui Ganymede.” (Paler, 2006: 85), deoarece grecii știu să-și exploateze legendele: „Grecia este o țară săracă, dacă e judecată prin prisma resurselor. Pământul ei secetos e generos doar cu măslinii [...] Dar turismul e stimulat de ruine! Grecia antică, prin cultura ei, îi hrănește pe negustorii de azi! Filosofii, sculptorii și tragicii greci lucrează zi și noapte pentru agențiile de turism grecești.” (Paler, 2006: 88) Senzația dată de acest „Olimp plutitor” este una „aristocratică”.

Înainte de a ajunge la Delfi, scepticul Paler face o tristă observație legată de ceea ce se așteaptă să vadă acolo, locurile legendare fiind astăzi demitizate, iar călătorul trebuie să vadă nu ceea ce este, ci să-și imagineze ce a fost - „Misterul care aducea, pe vremuri, valuri de pelerini s-o audă pe Pythia s-a stins în pietrele invadate de bălării. Pe culmile Parnasului, muzele au lăsat locul caprelor. Nici măcar crăpătura pe unde ieșeau aburii halucinogeni nu se mai vede. Dacă a existat vreodată. Te duci acolo, ca la Troia, nu pentru a vedea «ce este», ci pentru a-ți imagina «ce a fost». Dacă ești în stare să crezi, ești norocos.” (Paler, 2006: 86) Totuși, preocupările sale imediate sunt legate de modul cum se va înțelege cu Sorin Preda, cu care este cazat și care face organizatorilor, care au solicitat câte o poză a fiecărui participant, o farsă, trimițându-le o amprență în locul pozei. Cazarea se face, astfel, pe țări, din România fiind prezenți treizeci și unu de scriitori. Nici vorbele lui Ion Pop - „Suntem în Balcani”, nu-i dau pace, dar, odată plecat vasul, se încurajează cu ideea că „În fond, Socrate, Platon, Sofocle, Euripide, Fidias, Praxitele erau și ei «balcanici»! Istoria filosofiei a început în Balcani. Marea tragedie tot aici s-a născut. Parthenonul a fost construit în Balcani, în vreme ce strămoșii francezilor și nemților mai trăiau în păduri, iar britanicii așteptau să fie civilizați de romani!”

(Paler, 2006: 87) Memorialistul este vădit deranjat de ușurința cu care este luat peste picior „spiritul balcanic”: „Mă tem că ușurința cu care luăm peste picior «spiritul balcanic» vine din niște complexe ale noastre.” (Paler, 2006: 86)

Când „Noua Renaștere” se pune în mișcare, nu se poate abține să nu-i fie teamă și să nu mediteze la simborile antichității, deși meditația sa este uneori acidă, numindu-l pe Ulise „haimanaua antichității”, de fapt, un „escroc”: „Legat de catarg, el nu înfruntă nici un risc real. În schimb, spre deosebire de corăbierii cărora le-a poruncit să-și înfunde urechile cu ceară, ascultă cântecul sirenelor. E singurul care a reușit asta fără să moară. După ce se va fi desprins din frânghii, își va fi zis, mulțumit, că a fost mai deștept decât toți. Și de ce să nu recunoaștem? A fost. A păcălit și zeii și posteritatea” (Paler, 2006: 88)

Participă la instructajul aferent, necesar în caz de pericol, deoarece vremea se înăsprește și zvonurile de eventuale naufragii îi fac să se teamă atât pe călători cât și pe echipaj, febra îmbarcării lăsând loc îngrijorărilor. Teama pune stăpânire și pe el, deoarece totul e nou, și-l face să reflecteze la trecut și la starea pe care o trăiește: „Hotărât lucru, n-am suflet de marinăr. Strămoșii mei au secerat grâul și au cosit iarba, n-au ajuns pe mare. N-a existat nici un pirat în ascendența mea. Tot ce pot face e să nu mă comport jalnic, să țin în frâu panica pe care o simt scoțându-și ghearele în mine. Nu cred că e o rușine să-ți fie frică. Jenant e doar să nu te mai gândești decât la asta.” (Paler, 2006: 89) Senzația de rău se acutizează: „Am căzut, parcă, într-un gol. Nu mai văd nimic afară, din pricina întunericului, dar, cu siguranță, e vreme rea. Zgomotul valurilor devine din ce în ce mai amenințător și, uneori, simt cum mi se contractă stomacul.” (Paler, 2006: 90)

Deși vasul îi oferă tot confortul de care are nevoie, întreaga desfășurare de la bord este privită cu o ușoară ironie, redată în text prin ghilimele puse diverselor evenimente și locații: „marele salon” - pentru spațiul unde se servesc mesele, „bunătățile” - pentru mâncarea servită, „seară de dans” - pentru manifestările artistice oferite de organizatori, iar mișcarea discontinuă și dezechilibrată de tangaj este numită „balet”.

La masa de seară îi atrage atenția un tip bizar, deosebit prin ținută și comportament, tip care-l va surprinde, despre care își va forma o idee greșită pe care și-o va schimba pe parcurs - de altfel singura apariție excentrică de pe vas: „un tip bizar, efeminat și cu un aer absent, ușor somnambulic. [...] Individul e îmbrăcat într-o salopetă albă, elegantă, ceea ce îl distinge imediat de ceilalți. Are toate datele unui dandy. Sau ar putea să treacă, așa cum arată — puțin adus de spate și cu ochelari —, drept unul dintre acei intelectuali ce-și poartă cu grație decadența ori

ratarea, studiind religii rare sau filosofie scolastică fără să producă nimic [...]” (Paler, 2006: 90-91)

Este înconjurat de o mulțime de scriitori, dar trăiește puternic sentimentul însingurării, comparația cu Iona fiind inherentă - „M-a izbit pustietatea de pe «Nereus». Nu era nimeni când am coborât. Senzație că am rămas singur pe vapor [...] Stau ca în burta unei balene, în această cabină-celulă, cu un hublou metalic gros, de care duhurile mării se izbesc mânioase [...] această liniște mă predispune și mai mult la fantezii prăpăstioase.” (Paler, 2006: 91) Nici meditația la propria condiție nu lipsește și nu lipsesc nici întrebările legate de lipsa mitologiei marine în cultura românească, spre deosebire de celelalte popoare cu deschidere la mare: Grecia, Italia, Suedia. Vremea crează „o atmosferă bolnavă, închisă, în care nervii lăncezesc” (Paler, 2006: 92), determinând stări de rău și de indispoziție sufletelor meditative. Astfel, așteptările sale legate de Marea Egee sunt contrazise: „Mi-o imaginam plină de soare, de un albastru molatec, ușor pervers. Dacă mitologia plasează sirenele în Mediterană, Marea Egee mi se părea un fel de «bazin» unde se hârjoneau nereidele [...] Într-o asemenea singurătate, rece, friguroasă, nu rezistă nici o iluzie.” (Paler, 2006: 92) Întreaga atmosferă îi trezește senzația de neliniște specifică spiritului mereu în alertă: „Îmi dau seama, o dată în plus, că sunt un sedentar curios. Dacă trebuie să rămân mai mult timp nemișcat, fără să fac nimic, mă plictisesc. Suport greu starea de repaos.” (Paler, 2006: 93)

Granițele dintre Asia și Europa par să nu-l surprindă, cele două fiind contaminate una de cealaltă, Europa de misterele tulburi ale Asiei și Asia „spurcată” de adierile logicii europene; ba îl fac să se gândească la originea noastră, a românilor - care au o natură duală, putând descinde din două direcții: „[...] poate, noi, românii, ne tragem, mai degrabă, din Bizanț decât de la «Râm»». Ne lipsește rigoarea latină, caracteristică Romei, în schimb putem discuta despre nimicuri în plină tragedie, cum se discuta la Constantinopol despre sexul îngerilor când căderea orașului era o chestiune de zile.” (Paler, 2006: 93-94) La lăsarea seriei, gândul îl poartă spre Ovidiu și călătoria sa spre Tomis, spre un necunoscut despre care auzise ca e populat de barbari. Abia când intră vaporul în Marea Neagră simte că începe „marea aventură”.

Prima oprire se face la Odesa, unde grănicerii ucrainieni le iau pașapoartele și le înlocuiesc cu unele provizorii, ceea ce-l face pe românul Paler să resimtă diferența dintre el și occidentali, pe fondul trecutului său - și al nostru - comunist, și acest lucru îi dă senzația de neliniște și de temporară pierdere a identității - „Occidentalii se amuză, dar pe mine, poate fiindcă am în urmă altă experiență decât a lor, mă încercă o senzație stranie, neliniștitoare.”

(Paler, 2006: 95) Trăiește iar o dezamăgire legată de ceea ce știe și ceea ce descoperă despre Odesa, comparația fiind aproape violentă: „Auzisem că Odesa e un oraș interesant, cosmopolit, cu un farmec aparte. Ceea ce văd eu seamănă, însă, unei femei decăzute care a renunțat la orice cochetărie. Nici nu se mai spală. Bea, înjură și se culcă îmbrăcată. Ziduri scorjite, lăsate parcă în paragină, neîngrijite. Magazine cu marfă dubioasă, de care nu-ți vine să te atingi. Și, unde te învârți, diverse mărci de votcă. Am, brusc, impresia că Odesa e un oraș locuit de stafii care se îmbată pentru a-și pierde memoria, că aici trebuie să alegi dacă devii și tu alcoolic sau te sinucizi.” (Paler, 2006: 96) Face din nou o comparație cu spațiul românesc, constatând că regimul comunist „a produs peste tot cam același tip de mizerie, dar aici mizeria pare intrată mai adânc în ziduri, ca o igrasie istorică.” (Paler, 2006: 96) La fel ca în țară - „, Pietonii sunt prost îmbrăcați. Duc, ca la noi, sacoșe de plastic în mâini și au un aer tern, la fel ca străzile pe care umblă.” (Paler, 2006: 96) Pătrunzând mai adânc în oraș, observă că „doamna” se schimbă: „Priveliștea se schimbă. Sub mohoreala zidurilor, amestecată cu patina vremii, se vede în arhitectură o eleganță cu parfum «de altădată». Femeia decăzută devine o doamnă. Melancolică, demodată, cu o grație obosită, dar o doamnă.” (Paler, 2006: 96) La Sala Operei din Odesa, „doamna” devine „contesă”, deoarece fastul surprinde - „Din umbra lojelor ornate cu nervuri aurite se aude, parcă, foșnet greu de mătăsuri vechi.” (Paler, 2006: 96) Dar magia nu durează mult, deoarece, ieșit în stradă, reintră în lumea cenușie și prăfuită, aproape similară cu cea a Bucureștiului - „Bucureștiul s-a înviorat mai repede. În rest, aceiași bișnițari ca la noi, aceeași bursă neagră, aceeași foame de dolari.” (Paler, 2006: 97) Concluzia este dată de un poet turc: „Odesa e o pușcărie în aer liber. Aici nu rezisti decât beat.” (Paler, 2006: 97)

Pe 17 noiembrie ajunge și la Constanța, unde este o zi însorită și marea este calmă. La noi, în drum spre Călărași, participă la o degustare de vinuri, la Murfatlar. Scriitorii sunt întâmpinați de o formație de lăutari - ceea ce-i displace, considerând totul penibil - „Întotdeauna mi-a displicut folclorul dubios utilizat pentru «distrarea» străinilor.” (Paler, 2006: 98) România îi dă, totuși, o senzație de liniște, deoarece e o zi de toamnă frumoasă, cu temperatură acceptabilă.

I se strică ceasul, de aceea mai petrece ceva timp prin Constanța în căutarea ceasornicăriei și ziarelor, încercând să sune la București.

La Varna, preferă aleele parcurilor în defavoarea mausoleelor ce reprezintă un „trecut mumificat”, dar se întoarce mai târziu la ele cu o curiozitate răutăcioasă, parcă rămasă din vechiul conflict româno-turc. „Vreau să văd ce figuri au scriitorii turci când se uită la tablourile

unde e glorificată lupta antiotomană. Dar nu observ nici un scriitor turec și mă las păgubaș.” (Paler, 2006: 100) Observă împrejurimile orașului, cărora le aplică clișeul cu care sunt judecați bulgarii „balcoane cu rufe puse la uscat” (Paler, 2006: 100)

Următoarea oprire este la Mănăstirea Aladzha, ce a ființat până în secolul al XIX-lea, unde nu pot privi decât în interior pe o fereastră mică. Este impresionat, totuși, de chiliile călugărilor și meditează la sensul divinității: „Doar piatră. Dumnezeu e mai accesibil, oare, în caverne? [...] Nu pot crede că, pentru a obține grația divină, trebuie să trăim ca niște animale sălbatece în vizuini.” (Paler, 2006: 101)

Cu toate că se conformează regulilor călătoriei, nu reușește să se integreze, reafirmându-se ca un singuratic incapabil să socializeze și să se comporte ca toți ceilalți: „Blestemata mea singurătate, mai rea decât «răul de mare», mă împiedică și aici să mă distrez, să mă bucur. Și mai descopăr o dată că a fi singur «în societate» e mai greu de suportat decât a fi singur singur [...] Azi noapte, a fost «noapte albă» pentru mulți «croazierști». Numai eu am dormit, ca un nesimțit. N-am gustat până acum din farmecul taifasurilor nocturne la un pahar de «ceva». (Paler, 2006: 101-102)

La Istanbul, obiectivele turistice nu mai prezintă un interes deosebit pentru excursioniști, balcanicul fiind interesat de latura comercială - „Sfânta Sofia? Moscheea albastră? Desigur, desigur. Dar se poate să nu mergem și la bazar? Trebuie neapărat să «vizităm» și bazarul.” (Paler, 2006: 104) El simte apropierea de locurile acestea prin trecut - „[...] s-ar conveni, poate, să nu ne dea pace niscaiva melancoliei legate de Bizanț ori să ne gândim numai la lungul nostru Ev Mediu, trăit cu angoasa Înaltei Porți. Căci nicăieri nu suntem mai aproape de rănilor noastre ascunse, de complexe noastre.” (Paler, 2006: 104-105), și mărturisește jurnalistului faptul că ar vrea să viziteze Istanbulul și să admire minaretele care străpung aerul îmbibat de umezeală, Cornul de aur cu grădinile și chioșcurile lui, palatul Paleologilor și Fanarul, dar nu îndrăznește să spună cu voce tare, supunându-se itinerariului superficial care nu dă „răgaz de meditație și lene visătoare”. Vizitează Moscheea Albastră, consemnând elementele obișnuite ale unui monument turistic, apoi Sfânta Sofia, ridicată de Constantin și transformată, ulterior, în moschee.

Nu poate rămâne indiferent - alunecând ușor spre melancolie – atunci când meditează istoria agitată a relațiilor noastre cu turcii: „Și nu mă pot opri să nu devin melancolic, spunându-mi că, o dată cu prăbușirea Constantinopolului, s-a surpat ceva și în destinul nostru. Cum ar fi

evoluat Europa și, îndeosebi, Europa de Est dacă turcii n-ar fi cucerit acest oraș?” (Paler, 2006: 106)

În întreg periplul nu este părăsit niciodată de latura sa artistică și de bagajul său literar, raportându-se permanent la acesta prin comparații între ceea ce descoperă în teren și ceea ce știe deja: „Când pătrund în prima dintre cele trei curți, îmi năvălesc în minte frânturi din ce am citit prin cronici despre boieri ambițioși sau domnitori speriați care au bătut drumul «Stambulului» pentru a se înclina în fața «măritului sultan», ca să cumpere tronul ori ca să-și salveze capul.” (Paler, 2006: 106-107)

Simte diferența dintre civilizația orientală și cea occidentală - „Am un sentiment neplăcut, că vin dintr-o provincie a istoriei, dintr-un colț de lume pe care Dumnezeu l-a neglijat. Apusul înălța catedrale, universități. Renașterea italiană îi dădea pe Michelangelo, pe Leonardo. Anglia, pe Shakespeare. Magellan făcea prima călătorie în jurul globului. Noi n-am avut răgazul unei Renașteri. A trebuit să trăim între biserici cu ziduri afumate și presiunile Înaltei Porți.” (Paler, 2006: 107), cu amărăciune constatând că turcii au fost cei care ne-au încetinit dezvoltarea, fiind incapabili să civilizeze, ci numai să distrugă - „«Ce-am făcut o mie de ani?» se întreba, iritat, Cioran. Am fost nevoiți să ne uităm mereu în zare, pentru a observa la timp norul de praf ridicat de ieniceri și spahii. Ne-am reconstruit casele arse și am supraviețuit, în umbra unui imperiu steril și corupt. Ne apăram de ieniceri și spahii, ca de stihiiile naturii, fără să învățăm nimic de la ei. Căci turcii nu duceau cu ei nici o idee. Și nu lăsau în urmă decât fum și pustiu.” (Paler, 2006: 107) În acest sens, palatul sultanului este „[...] o imagine destul de sugestivă a Evului Mediu oriental. Lene și lux. Viciu și aur.” (Paler, 2006: 107)

Zărește și sabia lui Ștefan cel Mare, tresărind, dar își exprimă și concepția proprie despre patriotism: „Nu-mi plac chiotele «patriotice». Patriotismul nu se răcnește. Cum nici rugăciunile nu se zbiară.” (Paler, 2006: 108)

Aleea magazinelor cu aur îl dezgustă, determinându-l să exclame că „desfrâul poate deveni plictisitor”. După ce, repetat, lustrangii îi trag pe sfoară pe Ion Buduca, Justin Panța, Ion Pop și Mihai Sin, concluzionează, autoanalizându-se, că ardelenii sunt cei care cad ușor pradă „șmecherilor din Orient”, pentru că sunt „mai puțin iuți în reacții, mai rigizi” (Paler, 2006: 110)

Ar vrea să sintetizeze Istanbulul într-o imagine integratoare, dar nu reușește să obțină decât imaginea unui oraș îmbâcsit, în care modernitatea occidentală se amestecă cu mahalaua

orientală, pentru că „în fostul Constantinopol, au murit două imperii.” (Paler, 2006: 110) Își dă seama că ar fi dorit să vadă cum se reflectă în viața orașului faptul că Istanbulul e așezat pe două continente. De aceea, face o scurtă paralelă între Imperiul Roman și cel Otoman: „Unul (cel roman) a cucerit pentru a civiliza. Celălalt (cel otoman) a cucerit pentru a înăbuși civilizația. Unul (cel roman) s-a dovedit foarte tolerant cu credințele popoarelor cucerite. Celălalt (cel otoman) a vrut să-și impună religia. Unul (cel roman) a creat cultură sau, măcar, a acceptat-o pe a altora. Celălalt (cel otoman) n-a crezut decât în sabie. După unul (cel roman) au rămas ziduri, apeducte, șosele și o legislație care se învață și azi în universități. După celălalt (cel otoman) n-a rămas nimic. Dar amândouă au dispărut în desfrâu și lux.” (Paler, 2006: 111)

Călătoria este pigmentată cu seri de poezie, recitaluri, seri de dans, dezbateri la care Paler participă superficial, pentru că comportamentul celor din jurul său îl face încă o dată să caute explicații pentru dualitatea propriului sine, recunoscând că adevăratul scop al acestui voiaj este împăcarea celor două laturi contrarii - „Am înțeles demult, și din ce în ce mai bine, că problemele mele vin din faptul că «racii» n-au destulă imaginație pentru a trăi, total, într-o lume visată, cu mai puține exigențe, dar au suficientă imaginație ca să nu poată fi practici. Mă mișc, în genere, în zona tulbure și indecisă unde singurătatea și nevoia de alții se amestecă la fel ca noaptea și ziua, pe mare, în clipa aceasta. Nu pot nici să fiu, cum aș vrea, deschis, sociabil, nici să mă izolez, cum am, câteodată, impulsul s-o fac, iar incapacitatea de a alege un drum mă costă. Am sperat că o scurtă vacanță petrecută pe un vapor îmi va prinde bine.” (Paler, 2006: 112-113), dar rezultatul este tocmai reversul, contradicțiile sale se accentuează, sporite de spațiul închis și de universul limitat de pe navă.

Îl deranjează orice îi tulbură liniștea propriului univers, singurul element care îi oferă confort este dragostea - „N-am reușit să fiu în largul meu, cu nervii complet distinși, decât în dragoste [...]” (Paler, 2006: 113)

Nu înțelege nimic din recitalul turcilor, dar critică din nou Orientul apelând la ceea ce spuneau Cioran și Pascal - „[...] trebuie să distrugem, cu sistem, Orientul din noi. Poate că Orientul ne-a învățat să ne folosim inteligența pentru a ne găsi consolări și când ele sunt dăunătoare pe termen lung. Poate că tot Orientul ne-a dat viziunea pasivă asupra vieții. Și, fără îndoială, unele apucături n-ar strica să le pierdem, ori să ni le reprimăm. Am micșora distanța dintre bășcălie și ironie, între altele. Dar ce-ar rămâne din identitatea noastră după ce am termina de distrus Orientul din noi? Orice eroare provine dintr-o excludere, ne-a avertizat Pascal.” (Paler, 2006: 115)

Marea și întunericul îi prilejuiesc o meditație la inevitabilul sfârșit uman și la aceea că tot ceea ce ne rămâne după moarte, rămâne pe pământ, care oferă stabilitate. Când ceilalți se distrează în „marele salon”, pe timpul nopții, el își „suprimă nopțile prin somn”.

Pentru că vizita la Efes mai întârzie, are timp să-și completeze consemnările și gândurile legate de „barbaria”, „lipsa de civilizație”, de evoluție, incapacitatea de a face cinste predecesorilor romani. Face o apologie a civilizației în opoziție cu incapacitatea românilor de ține pasul cu aceasta: „Ca fiu de țăran ce sunt, e firesc să mă simt mândru că la temelile României se află o civilizație agrară. Dar nu țin să bagatelizez «amănuntul» că Bucureștiul a așteptat secolul al XIX-lea pentru a-și pune chestiunea cișmelelor! Mai ales că suntem (totuși) urmași ai unor vestiți constructori de apeducte. Civilizația romană a fost, prin excelență, o civilizație citadină [...] Noi n-am moștenit nici cultul «cetății», nici «tehnicitatea» primilor «făcători» de șosele din Europa. Parcă nemții ar fi urmași ai romanilor, nu noi! Noi am rămas păstori, țărani, târgoveți, într-o Europă a cărei istorie a fost decisă în «orașe» [...] Creștinismul s-a impus în catacombele Romei. Goticul a înflorit în burguri. Renașterea e opera Florenței și a Veneției. Demența nazistă a început într-o berărie din München. Cea comunistă, în cel mai european oraș al Rusiei.” (Paler, 2006: 117)

Vizita la Efes este marcată în jurnal după ce reamintește câteva mituri istorice legate de Apolonius și Domițian, evidențiind că și aici civilizația străveche a fost înăbușită de ignoranța prezentului, fiind dusă până la desacralizare, demitizare a locului, bărbații fiind interesați de „lupanar” mai mult decât de istorie.

Se renunță, din cauza vremii, la vizita Salonicului, așa că ceilalți călători ies la cumpărături. Rămâne încă o dată singur, printre cărțile sale, nefiind atras de stradă. Imposibilitatea de a ajunge la Delfi îl neliniștește, pentru că vizitarea oracolului de aici este principalul motiv al călătoriei - „Dacă n-am ajunge la Delfi, aș fi nenorocit”. (Paler, 2006: 123) Își dorește să-și lămurească „ce este amintire directă și ce este amintire livrescă” în imaginea sa despre „locul unde oficia Pythia”, și să înțeleagă dacă Grecia este pentru el „o țară sau un mod de a fi inactual”. (Paler, 2006: 123) Iese în oraș, până la urmă, iar la masă le mărturisește amicilor săi că „pretutindeni se simte străin”, inclusiv în București, reafirmându-și condiția de neadaptat, incompatibil cu lumea în care trăiește - „Eu, dimpotrivă, pretutindeni, mă simt străin.” (Paler, 2006: 123)

Vremea nu se îmbunează, așa că se amână iar plecarea, părând din ce în ce mai imposibil să ajungă la Delfi. Dezamăgirea îl cuprinde - „Nu mai am chef de nimic.” (Paler,

2006: 124) Scriitorii fac o vizită prin bazar și află motivul real pentru șederea prelungită aici: un ucrainian a dispărut.

Pentru consolare, li se oferă o excursie la Pergam, locul unde s-a aflat a doua mare bibliotecă, după cea din Alexandria. După ce inițial refuză, acceptă să meargă. Aceeași dezamăgire îl cuprinde și aici, în fața trecutului contrafacut: „Sus, pe culme, e exact ceea ce am presupus. Ziduri ruinate, din piatră ordinară și câteva coloane de marmură, în mod evident, «aranjate». Golurile au fost umplute cu ipsos [...]Trecut, în bună măsură, contrafăcut.” (Paler, 2006: 131)

Pentru că plecarea vasului este grăbită, le înflorește speranța că ar putea, cu intervenții, să meargă și la Delfi. Ajuns la Pireu, foarte dezorientat, ia o hotărâre în grabă, dar procedează corect; alege autocarul în loc de hotel, și abia după plecare află că cei care au mers la hotel rămân în Pireu. Atmosfera este aceeași ca și prima dată când a vizitat aceste locuri - „De o parte și de alta, măslini, chiparoși, câmpii cu pământ roșcat. Coline sterpe, pietroase [...] Ziua în care am fost la Delfi, prima oară, arăta la fel! Același cer ursuz, greu, aceiași nori coborâți foarte jos.” (Paler, 2006: 135-136)

Călătoria aceasta o fac mai mult românii, și la intrarea în Delfi se încinge o târguială penibilă între cei care au legitimații de intrare și cei care trebuie să plătească taxa ce contravine „poruncii” - „Cel cu mâinile necurate să nu se apropie. Departe de aici” (Paler, 2006: 136) Paznicul cedează la certurile lor și le permite să intre. Urcă singur fosta Cale Sacră – singur, așa cum s-a simțit totdeauna, dar nu are timp de meditații, totul fiind făcut în grabă, și nici nu este impresionat, ca altă dată, pentru că nimic nu mai pare să semene cu ce a văzut atunci: „Mă mărginesc să privesc, să încerc să-mi aduc aminte și să compar. Ruinele mi se par acum mai puțin fabuloase. Le-am văzut, altădată, cotropite de bălării, de găze și de flori care le dădeau ceva de mister greu, putred. Șopârlele dormeau atunci la soare pe sâni de piatră ai unor zeițe decapitate și fugeau, speriate, auzind pași. Fluturi mari, enormi, colorați mirific și putrezi parcă, și ei, sau bolnavi de tainele locului zburau peste ierburi [...] Acum, totul e corect. Iarba a fost smulsă ori poate a pierit din pricina temperaturilor joase din noiembrie. Păsări nu există. Nici fluturi.” (Paler, 2006: 137-138) Doar imaginația și puțin soare stârnesc o frântură de melancolie: „Din fericire, e soare, lumina după-amiezii aurește puțin iarbă rămasă în jurul pietrelor și, astfel, măcar melancoliile reușesc să fie ambigue.” (Paler, 2006: 138) Face o cursă pe stadionul antic, întrecându-se cu Leo Butnaru. Șederea este scurtă și nu poate pleca fără să noteze în jurnal concluzia: „Atunci am priceput, de fapt, ceea ce, înainte, doar intuisem; că

grecii au fost atât de subtili încât au putut părea clari tocmai când erau mai secreți.” (Paler, 2006: 138)

În ultima zi vizitează Acropolele, respectând un „pact” al vizitatorului care ajunge aici și care se transformă în pelerin, este vorba de pactul „reacțiilor dinainte stabilite”: „Apropiindu-se de Propilee, sunt *pregătiți* să admire ceea ce vor vedea. Mai mult: sunt convinși că *e normal* să fie entuziasmați când vor zări Parthenonul. Entuziasmul lor e, cumva, dinainte stabilit. Teama de a rămâne indiferent în fața unui templu considerat de toată lumea o capodoperă impune o «ținută obligatorie» a reacțiilor.” (Paler, 2006: 139)

Ajunși la capătul „Odiseei”, concluzia este una seacă: „la capătul ei, nu mai știu dacă această croazieră a fost sau nu un eșec.

Oricum, de aici încolo voi rămâne pe țărni. Acolo e locul meu. Am greșit crezând că, de vreme ce sunt născut în zodia «racului», sunt un animal «de apă». (Paler, 2006: 140)

În urma acestei călătorii spre „oracolul” prevestitor al viitorului, Paler face, de fapt, un drum spre sine, spre propriul eu interior, reușind să-și clarifice o serie de neliniști. După cum afirmă și Nicolae Oprea, „opera lui Paler este un jurnal perpetuu, în oglinda căruia se oglindește personalitatea scriitorului, nu spre a se admira narcisistic, ci spre a se cunoaște pe sine în profunzime.” (Oprea, 2001: 119)

Bibliografie

1. Andreescu, Liviu, „*America în clișee*”, în *Contrapunct*, 7, nr.8, 1999.
2. Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.
3. Baudrillard, Jean; Guillaume, Marc, *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, București, 2002.
4. Ciucă, Lucia-Luminița, *Octavian Paler, Caminante – A Journey from Europe to Maya*, The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, Volume no. 2, 2014, pp. 525-526, Târgu Mureș.
5. Cristea-Enache, Daniel, *Convorbiri cu Octavian Paler*, București, Corint, 2007.
6. Ferréol, Gilles, Guy, Jacques (Coord.), *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, București, 2005.

7. Lătărețu, Adriana, *Octavian Paler – Aventuri solitare*, articol disponibil la adresa: http://www.centrul-cultural-pitesti.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=1226:eseu&catid=156:revista-arges-aprilie-2008&Itemid=112, consultat la data de 15.04.2015.
8. Oprea, Nicolae, *Opera și autorul*, Editura Paralela 45, București, 2001.
9. Paler, Octavian, *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal*, e-book, Polirom, Iași, 2006.
10. Ricoeur, Paul, *Soi- même comme un autre*, Paris, Seuil, 1993.
11. Savitescu, Ionel, „*Octavian Paler, Aventuri solitare*”, în *Ateneu*, 34, nr.1, 1997.
12. Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I, II, Editura Fundația Națională Pentru Știință și Artă, București, 2008.
13. Sorescu, Marin, *Ușor cu pianul pe scări*, Editura Cartea românească, București, 1985.
14. Todorov, Tzvetan, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, traducere Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994.
15. Todorov, Tzvetan, *Noi și ceilalți*, Editura Univers, București, 1995.
16. Voicu-Alexandrescu, Ileana, *Octavian Paler – Mitopoetica eseului*, Editura Alfa, Iași, 2011.